

Åklagaren

– en del av rättskedjan

Utbildningsmaterial för gymnasiet
Lärohandledning

Innehåll

Inledning	3
Film 1: Åklagaren	4
Film 2: Brottet	5
Film 3: Förundersökningen	7
Film 4: Frihetsberövande	8
Film 5: Rättegången	10
Film 6: Vill du bli åklagare?	11
Faktatexter	12
Fakta film 1.....	12
Fakta film 2.....	13
Fakta film 3.....	13
Fakta film 4.....	14
Fakta film 5.....	15
Fakta film 6.....	17
Material till skrivuppgifter	18
Facit till kryssfrågor och quiz	19

Åklagaren – en del av rättskedjan

LÄRARHANDLEDNING

Om man blir utsatt för brott, blir vittne till något eller själv är misstänkt. Vad händer då?

Ungdomars verklighet har varit vårt utgångsläge när vi har tagit fram det här utbildningsmaterialet om åklagarens roll i rättsprocessen. Åklagare som arbetar med ungdomar som brottsoffer, vittnen och förövare tycker att det är viktigt att unga människor har kunskap om hur rättsprocessen går till i Sverige och att det finns förtroende för de som arbetar inom rättsväsendet. Det ungdomarna tror, eller vet, ska inte komma från t.ex. utländsk tv eller film utan från insatta källor.

Med utgångspunkt i åklagarens roll i rättsväsendet – mitt i rättskedjan mellan polis och domstol – berättar vi i detta utbildningsmaterial om processen från brott till dom. Som vägvisare återkommer åklagaren Rebecca i de olika delarna av materialet.

Materialet

Materialet består av sex korta filmer och denna lärarhandledning. Filmerna skildrar rättsprocessen och åklagarens roll i det svenska samhället. Med filmerna vill vi sprida kunskap om vad som händer när ett misstänkt brott har begåtts, vi vill skapa förståelse och förtroende, väcka intresse och ge underlag till diskussion.

Materialet tar avstamp i åklagarens uppgifter, men hela rättsprocessen skildras. I filmerna fokuserar vi på de specifika uppgifter åklagaren har genom ett ärendes gång, t.ex. beslut om förhör, husrannsakan, frihetsberövanden samt arbetet i domstolen.

Till varje film finns förslag på diskussionsämnen och kryssfrågor. Dessa kan man förstås välja fritt från.

Det finns korta faktatexter för varje film, dessa är avsedda som stöd för läraren. Faktatexterna finns längst bak i denna lärarhandledning.

För vem?

Materialet är i första hand framtaget för elever på gymnasiet, men kan naturligtvis även användas av andra, t.ex. åttonde klass i grundskolan eller folkhögskolor, beroende på förkunskaper.

Materialet kan användas i undervisningen i olika ämnen. Samhällskunskap för kunskap om brott och straff, svenska för ord och uttryck och religion för etiska diskussioner kring t.ex. frihetsberövanden.

Frågor och uppgifter

Det finns två nivåer på frågorna i lärarhandledningen:

■ GRUNDLÄGGANDE NIVÅ

Enkla frågor, t.ex. kryssfrågor, diskussioner.

■ FÖRDJUPAD NIVÅ

Något svårare frågor, kräver viss kunskap och mognad, för de som har ett intresse för juridik, kryssfrågor, diskussioner, skrivuppgifter.

Filmerna

Filmerna kan användas fristående från varandra. Det är inte nödvändigt att se alla eller att se dem i en viss ordning. Dock är de numrerade i samma ordning som ett brottsärendes gång, för tydlighetens skull.

Film 1 Åklagaren 1.05

Film 2 Brottet 1.19

Film 3 Förundersökningen 1.21

Film 4 Frihetsberövandet 1.30

Film 5 Rättegången 2.12

Film 6 Vill du jobba som åklagare? 1.07

Film 1: Åklagaren (1.05)

I filmen, som kan ses som en introduktion eller sammanfattning, berättar Rebecca om åklagarens huvuduppgifter, hur många åklagare det finns och var de jobbar.

■ GRUNDLÄGGANDE NIVÅ

Diskussionsfrågor

- Vad är det vi har sett?
- På vilket sätt gör åklagaren skillnad i samhället?
- Finns det någon annan aktör i rättskedjan som kan ersätta åklagaren?
- Varför finns det alltid finns någon åklagare i tjänst?
- Varför behöver polisen kunna ringa åklagaren?

Kryssfrågor

1. Vad gör en åklagare?

1. Bestämmer vilket straff en dömd person ska få
- x. Ger polisen direktiv
2. Genomför en husrannsakan

2. Var jobbar åklagare?

1. Polismyndigheten
- x. Domstolsverket
2. Åklagarmyndigheten

3. När kan polisen kontakta en åklagare?

1. Dygnet runt
- x. Måndag-fredag, kl. 8–17
2. När det är rättegång

Film 2: Brottet (1.19)

Det är en vanlig gymnasieskola. Vi ser några elever som står och småpratar vid skåpen. Plötsligt blir en av tjejerna attackerad av en skolkamrat. Vad har hänt? Vem har rätt? Tjejerna skriker, fler lägger sig i, bråket urartar till misshandel. Stämningen är väldigt upphetsad och en elev ringer polisen. När filmen slutar ligger en av tjejerna på golvet, orörlig.

Här kan eleverna känna igen miljöerna och identifiera sig med de olika personerna i filmen. Filmen kan ge upphov till många frågor och diskussioner och kan vara lämplig att börja med för att skapa engagemang.

Filmen är inspelad i en gymnasieskola med gymnasieelever som skådespelare.

Personer i Brottet

Sofia = gul tröja, börjar bråka med Janina
Janina = blå huvtröja, blir konfronterad av Sofia

Mariana = Sofias kompis, försöker stoppa Sofia

Simon = Sofias kille, går in i bråket, misshandlar Janina

Teo = ringer 112

GRUNDLÄGGANDE NIVÅ

Diskussionsfrågor

- Vad är det vi har sett?
- Vad händer i filmen?
- Har brott begåtts? Om ja, av vem?
- Vilka brott begås här?
- Vad innebär det att Simon har nycklar i handen när han slår? Gör det någon skillnad för åklagaren?
- Hur hade Sofia kunnat göra?
- Vilka villkor ska vara uppfyllda för att en händelse ska bedömas som misshandel? Vilka rubriceringar för misshandel finns i lagen?
- Gör det någon skillnad vilken etnisk bakgrund eller vilket utseende den som slår har? Förklara hur du resonerar och motivera ditt svar.
- Vad ska polis och åklagare ta ställning till vad gäller vem som är misstänkt och vem som är målsägande? Vad innebär likhet inför lagen?
- Varför ska polisen komma till skolan?
- Vad ska polisen göra på brottsplatsen? Vad får de göra?

- Vilken bevisning finns på brottsplatsen?
- Hur skulle du göra om du var polis? Vem skulle du prata med? Skulle du prata med någon överhuvudtaget? Resonera kring för- och nackdelar med ditt ställningstagande och förklara varför du väljer att göra så.
- Vem ska polisen prata med om det finns många vittnen, hur väljer de vilka de ska prata med?
- Varför är det viktigt med vittnen? Förklara och motivera varför du tycker så.
- Måste man vittna eller kan man säga nej? Varför är det så? Förklara varför du tycker så och resonera kring för- och nackdelar med din ståndpunkt. Analysera vilka konsekvenser dina tankar kan medföra ur ett samhälls- och individperspektiv.
- Vilka brott kan begås på internet? Vem är då misstänkt? Den som skriver eller den som postar något eller båda?

Kryssfrågor

1. *Vilket är det bästa sättet att larma polis på om en person blir vittne till att ett brott begås?*

- 1. Ringa 114 14
- x. Ringa 112
- 2. Anmäla på polisens webbplats

2. *Hur kan den som ska vittna få stöd?*

- 1. Vittnen får träffa åklagaren på åklagarkammaren före rättegången
- x. Polisen repeterar vittnesmålet med vittnen per telefon
- 2. Domstolen har personer som kallas vittnesstödjare som ger stöd

3. *Vad kan hända om den som ska vittna inte kommer till rättegången?*

- 1. Personen får betala vite (pengar) och kan bli hämtad av polisen
- x. Personen får en prick i belastningsregistret
- 2. Inget särskilt händer

Film 2: Brottet forts.

■ FÖRDJUPAD NIVÅ

Låt eleverna titta på filmerna Brottet och Åklagaren och sen genomföra nedanstående uppgifter.

Skrivuppgift (kan även diskuteras eller vara ett grupparbete)

Du har sett händelsen och bestämmer dig för att kontakta polisen. Skriv en anmälan med exemplet som mall. Anmälan ska innehålla brottsrubricering (inklusive tid och plats), händelse, uppgifter om målsägande/utsatt, gärningsperson och vittnen (namn eller signalement).

Exempel finns på sidan 18.

Gruppdiskussion

Du är den åklagare som polisen ringer till. Vad ger du polisen för direktiv?

Förklara varför du väljer att ge polisen just de direktiven. Ska direktiven genomföras i någon särskild ordning – väg för- och nackdelar med dina val. Vad har du för grund för ditt beslut?

Vilka fri- och rättigheter för den enskilda individen begränsas i och med de direktiv som du valt att ge polisen? Resonera kring statens makt över individen genom brottsutredningen och analysera hur Europakonventionen kan användas som skydd av individens fri- och rättigheter.

Film 3: Förundersökningen (1.21)

Att leda en förundersökning, dvs. en brottsutredning, är en av åklagarens viktigaste uppgifter. I det täta samarbetet mellan polis och åklagare ger åklagaren direktiv till polisen om vad som ska göras. I filmen beskriver Rebecca hur samarbetet går till, hon berättar om frihetsberövande och om bevisning.

■ GRUNDLÄGGANDE NIVÅ

Diskussionsfrågor

- Vad är det vi har sett?
- Vad är en förundersökning?

Kryssfrågor

1. *Vem åker till brottsplatsen?*

- 1. Polis
- x. Åklagare
- 2. Båda

2. *Varför måste polisen kontakta en åklagare?*

- 1. Polisen vill fråga om råd
- x. Polisen vill ha beslut om tvångsmedel
- 2. Polisen vill rapportera om vad som har hänt under arbetspasset

3. *Vem håller förhören?*

- 1. Polis
- x. Åklagare
- 2. Båda

4. *Vem bestämmer vilken misstanke som ska delges?*

- 1. Polis
- x. Åklagare
- 2. Domare

5. *Vem bestämmer vilka frågor som ska ställas?*

- 1. Polis
- x. Åklagare
- 2. Båda

6. *Var hålls förhör?*

- 1. Brottsplatsen
- x. Polisbilen
- 2. Polisstationen

■ FÖRDJUPAD NIVÅ

Låt eleverna titta på filmerna Brottet, Förundersökningen och Rättegången och sen genomföra nedanstående uppgifter.

Diskussionsfrågor

Vilka juridiska bedömningar kan göras av åklagaren när hon eller han har fått information om att ett misstänkt brott har begåtts? Utgå från filmen Brottet som exempel.

- Vem eller vilka har begått ett brott?
- Vilka bevis behövs för att bevisa brottet?
- Är det någon av de inblandade som har agerat olagligt eller enbart olämpligt? Är det någon skillnad?

Skrivuppgift

Du är åklagare i ärendet. Skriv en gärningsbeskrivning, se mallen/exemplet. Vilka är de rekvisit/villkor som ska bevisas? Diskutera och jämför era svar. Vilken bevisning vill du åberopa? Förklara varför du väljer just den bevisningen och motivera vad respektive bevisning ska styrka.

Fundera över vilken invändning som den tilltalade kan använda för att argumentera mot din gärningsbeskrivning och din åberopade bevisning.

Exempel finns på sidan 18.

Film 4: Frihetsberövandet (1.30)

Ibland måste den som är misstänkt för brott vara inlåst under brottsutredningen. I filmen berättar Rebecca om de olika skäl som finns för frihetsberövanden som anhållande och häktning. Vi visar hur det ser ut på häktet, i korridorer och i celler.

Häktningsgrunder

Kollusionsfara: när det finns skäl att tro att den misstänkta personen kommer att försvåra brottsutredningen genom att t.ex. undanröja bevis

Recidivfara: när det finns skäl att tro att den misstänkta personen kommer att fortsätta med brottslig verksamhet

Flyktfara: när det finns skäl att tro att den misstänkta personen kommer att dra sig undan lagföring och fly.

■ GRUNDLÄGGANDE NIVÅ

Diskussionsfrågor

- Vad är det vi har sett?
- Varför är personerna i filmen inlåsta?

Kryssfrågor

1. Vad är tvångsmedel?

1. Ett sätt att tvinga någon till något, t.ex. genom hot
- x. En typ av tvångstankar
2. Åtgärder som används i brottsutredningar som begränsar en persons fri- och rättigheter

2. Vilka grunder finns för att frihetsberöva någon? (flera svar är möjliga)

- a. Fara för att personen ska hålla sig undan från förundersökningen och rättegången
- b. Fara för att den som är misstänkt gör något för att förstöra brottsutredningen
- c. Personen är släkt eller vän med en misstänkt person
- d. Fara att personen begår fler brott
- e. Brottet kan ge minst två års fängelse som straff
- f. Personen är tidigare dömd för brott
- g. Personen befinner sig på samma plats som den som är misstänkt

Film 4: Frihetsberövandet forts.

■ FÖRDJUPAD NIVÅ

Låt eleverna titta på filmerna Förundersökningen och Frihetsberövandet. Syftet är att eleverna ska lära sig argumentera för sin sak.

Diskussionsfrågor

Utgå från en specifik brottsrubricering, t.ex. misshandel. Du som åklagare begär att domstolen ska häkta den misstänkta personen.

- Vilka argument för du fram vid häktningförhandlingen? Varför ska den misstänkta personen vara inlåst under utredningen? Förklara hur du har resonerat.
- Vilka argument är starka och vilka är svaga? Motivera varför.
- Vilka risker tar åklagaren med de argument som förs fram vid häktningen? Förklara hur du resonerat (svaret kan bl.a. vara att för mycket information kommer ut till den misstänkta personen, kollusionsfara) Resonera kring för- och nackdelarna som du som åklagare kan överväga med de argument du har identifierat.
- Åklagaren har makt att låsa in folk, vad är viktigt att tänka på inför en sådant beslut?

Långa häktningstider i Sverige har diskuterats i samhällsdebatten. Undersök den kritik som riktats mot Sveriges häktningstider.

- Hur har Sverige bemött kritiken?
- Vilka argument lyfts fram för och emot Sveriges häktningstider?

Skrivuppgift

Skriv en resonerande text om ett av ämnena nedan.

- a. Bör det vara olika häktningstider för unga under 18 år och vuxna enbart på grund av ålder eller ska brottsrubriceringen påverka?
- b. Straffreduktion för personer mellan 15–18 år, ska det finnas?

I din text ska du argumentera kring för- och nackdelar, men du ska även resonera kring dina argument utifrån konsekvensetiken, pliktetiken/regeletiken och sinnelagsetiken.

Film 5: Rättegången (2.12)

Filmen är inspelad i en tingsrätt med åklagare Rebecca och statister. Rebecca berättar om åklagarens uppgift under rättegången och vi får se vilka som är på plats under förhandlingen, dvs. domare, notarie och nämndemän, åklagare, målsägande, målsägandebiträde, tilltalad och advokat. Alla dessa gestaltas av statister.

■ GRUNDLÄGGANDE NIVÅ

Diskussionsfrågor

- Vad är det vi har sett?
- Vilka roller finns i domstolen?
- Vilken betydelse har lagboken?
- Vad är sakframställan? Gärningsbeskrivning? Slutplädering?

Kryssfrågor

1. Vem väcker åtal?

- 1. Domaren
- x. Polisen
- 2. Åklagaren

2. Vem bestämmer vilka som ska förhöras under rättegången?

- 1. Åklagaren
- x. Domaren
- 2. Advokaten

3. Vem dömer i målet?

- 1. Domaren, som är jurist
- x. Juryn
- 2. Domaren och nämndemännen ihop

4. Varför spelar man in rättegången?

- 1. Det är en säkerhetsfråga
- x. Om domen överklagas använder man inspelningen under rättegången i hovrätten
- 2. Alla har rätt att se vad som hänt, inspelningen ska kunna användas i t.ex. nyhetsprogram

■ FÖRDJUPAD NIVÅ

Diskussionsfrågor

- Varför är det så viktigt att vittnen kommer till rättegången?
- Vad innebär det att åklagaren ska vara objektiv?
- Hur är åklagaren objektiv efter att beslut i åtalsfrågan fattats och under rättegången?

Skrivuppgifter

1. Du är åklagaren som har beslutat att väcka åtal.
 - Skriv en sakframställning, använd exemplet som mall. Sakframställningen ska innehålla en objektiv presentation av utredningen och den åberopade bevisningen. Förklara och motivera varför du väljer att lyfta fram just den bevisningen ur förundersökningen.
 - Förbered ett förhör med någon av parterna. Vilka frågor vill du ställa? Hur formulerar du frågan? Vad är skillnaden på en öppen fråga och en ledande fråga? Motivera ditt svar.
 - Skriv en slutplädering och ge förslag på påföljd. Vilka argument vill du lyfta i din slutplädering, förklara varför?
2. Anonyma vittnen har diskuterats i samhällsdebatten. Vilka argument finns för och emot anonyma vittnen? Ska det vara tillåtet med anonyma vittnen?

Skriv en resonerande text och förklara varför du tycker så och motivera ditt svar. Blir ditt svar annorlunda utifrån ett vittnesperspektiv eller ur den misstänkta personens perspektiv? Förklara och motivera ditt svar.

Exempel finns på sidan 18.

Film 6: Vill du bli åklagare? (1.07)

I den här filmen berättar Rebecca vad som krävs för att bli åklagare. Det är inte bara formella krav utan även en rad personliga egenskaper som efterfrågas.

■ GRUNDLÄGGANDE OCH FÖRDJUPAD NIVÅ

Kryssfrågor

1. Vilken utbildning måste du ha för att bli åklagare?

- 1. Polisutbildning på Polishögskolan
- x. Juristexamen från universitetet
- 2. Domarutbildning

2. Vilka egenskaper ska man ha? Välj de tre viktigaste!

- a. Väldigt noggrann
- b. Modig
- c. Beslutsför
- d. Kreativ
- e. Allvarlig
- f. Drivande

3. Hur går utbildningen på Åklagarmyndigheten till?

- 1. Man är anställd på en åklagarkammare och får arbeta med egna ärenden från början. Man får även en teoretisk utbildning.
- x. Först är det ett år med teoretisk utbildning, sedan får man egna ärenden.
- 2. Man fungerar som en assistent åt en erfaren åklagare de första två åren.

Quiz: Passar du som åklagare?

1. Du är åklagare och den här dagen har du planerat att ägna dig åt några utredningar som du fick för en tid sedan. På vägen till jobbet hör du i radion om ett misstänkt mord som begicks i stan under natten. När du kommer in på kontoret berättar chefen att du har blivit utsedd till förundersökningsledare i mordutredningen. Hur reagerar du?

- a) Du tar dig an mordutredningen, det finns en mängd brådskande åtgärder att genomföra. Du ringer polisens utredare med en gång. De andra ärendena får vänta.

- b) Du ber chefen att få slippa mordärendet, då du behöver tid för att driva dina utredningar om grov stöld, bedrägeri och skadegörelse vidare.
- c) Du tänker att du gör det du har planerat först – mordärendet får vänta till i morgon.

2. Du har jour och blir uppringd av en polis som ha gripit en person och frågar efter beslut om tvångsmedel. De uppgifter du får av polisen är bristfälliga men du måste fatta ett snabbt beslut som samtidigt är juridisk korrekt. Vad gör du?

- a) Du ber att få återkomma nästa dag. Du vill inte göra fel utan göra en noggrann utredning innan du ger direktiv till polisen.
- b) Du ber polisen fatta beslutet.
- c) Du fattar beslut utifrån de uppgifter du har fått och efter att ha läst på i lagboken och i Åklagarmyndighetens interna dokument.

3. Du har ett ärende där en känd artist är misstänkt för att ha sexuellt utnyttjat en 14-årig tjej. Artistens advokat ringer upp dig och ni pratar en stund. Ni har träffats förut och du gillar henne, hon är oftast trevlig att ha att göra med. Efter en stunds prat om väder och vind frågar advokaten om du inte kan tänka dig att ändra brottsrubriceringen för artisten. Han är djupt ångerfull och ett åtal för sexbrott skulle vara förödande för hans karriär. Det var ju inte så farligt och dessutom var tjejen med på det som hände, säger advokaten. Vad svarar du?

- a) "Vi kan ta en kaffe och diskutera det."
- b) "Tack för dina synpunkter men utredningen får visa vad rubriceringen blir och det är jag som fattar beslut om det."
- c) "Klick" (du lägger på luren).

Faktatexter

Faktatexterna kan användas av de lärare som vill ha fördjupad kunskap i det aktuella ämnet inför undervisningen. Mer information finns på Åklagarmyndighetens webbplats, www.aklagare.se Det finns även information om åklagarverksamheten på våra sidor i sociala medier, se adresser på webbplatsen.

Fakta film 1 – Åklagaren

Hur många åklagare finns det i Sverige?

Av 1700 anställda på Åklagarmyndigheten är ungefär 1100 åklagare (december 2021), medan övriga arbetar med olika stödfunktioner.

Var finns åklagarna?

Det finns åklagare på 32 allmänna åklagarkammare, som har geografiska arbetsfält motsvarande ett eller två län. I Stockholm och Malmö finns flera åklagarkammare.

Kamrarna finns i nästan alla större städer och i många mindre:

Borås, Eskilstuna, Falun, Gävle, Göteborg, Halmstad, Helsingborg, Jönköping, Kalmar, Karlskrona, Karlstad, Kristianstad, Linköping, Luleå, Malmö, Norrköping, Nyköping, Skövde, Stockholm, Sundsvall, Uddevalla, Umeå, Uppsala, Västerås, Växjö, Örebro, Östersund

Utöver dessa s.k. operativa allmänna åklagarkammare finns ett antal specialenheter:

Nationella åklagaravdelningen består av riksenheter som har ett nationellt ansvar; en för bekämpning av korruption, en som handlägger miljö- och arbetsmiljömål, en som är specialiserad på arbete mot den internationella och organiserade brottsligheten samt en för säkerhets- och terroristmål. Särskilda åklagarkammaren är direkt underställd riksåklagaren och handlägger misstankar om brott av bland annat poliser, åklagare och domare.

Vem är chef för Åklagarmyndigheten?

Riksåklagare Petra Lundh är Åklagarmyndighetens högste chef.

Vad är myndighetens uppdrag?

Det är åklagaren som inom lagens ram avgör om åtal ska väckas, det är åklagaren som leder förundersökningen och som för statens talan i domstolen.

Åklagaren är en viktig länk i rättskedjan – polis, åklagare, domstol och kriminalvård. De olika myndigheterna i rättskedjan är beroende av varandras verksamheter och ett nära samarbete är därför nödvändigt.

Vad innebär det att det alltid finns någon åklagare i tjänst?

Alla allmänna åklagare har obligatorisk beredskap för att arbeta utanför kontorstid (kvällar, nätter och helger) med pågående ärenden och häktningar. De tjänstgör därmed som jouråklagare ett antal helger och nätter per år enligt ett rullande schema.

Syftet med åklagarnas jourtjänstgöring är främst att de ska vara tillgängliga för kontakt med polis och domstolar i akuta frågor som till exempel att fatta beslut om en person ska anhållas, om föremål ska tas i beslag eller om husrannsakan ska genomföras.

Hur gör åklagarna skillnad?

Rättssäkerhet innebär att du ska kunna lita på lagstiftningen, myndigheterna och domstolarna. Rättstrygghet handlar om att samhället tar ansvar för att skydda människor från att bli utsatta för brott.

Det övergripande målet för Sveriges kriminalpolitik är att minska brottsligheten och att öka människors trygghet. Åklagarmyndigheten ska bidra genom att de som begår brott ställs till ansvar för sina handlingar och att detta sker på ett effektivt och rättssäkert sätt. Ett väl fungerande rättsväsende är en av grunderna för det demokratiska samhället.

Faktatexter forts.

Fakta film 2 – Brottet

Vilka brott kan de personer som vi ser i filmen misstänkas för?

Misshandel: Ett brott som innebär att någon med uppsåt orsakar kroppsskada, sjukdom eller smärta på en annan person.

Misshandel graderas som ringa, normalgrad, grovt eller synnerligen grovt brott.

Straffet för misshandel beror på vilken grad personen döms för. Påföljden kan bestämmas till böter eller fängelse upp till 10 år.

Den händelse man ser i filmen kan beroende på omständigheterna rubriceras och graderas på olika sätt.

Förtal: Förtal kan ske både muntligt och skriftligt. Det betyder att någon pekar ut en person som brottslig, klandervärd eller nedsättande utan skäl原因. Det kan ske även på sociala medier.

Grundregeln är att åklagare inte får väcka åtal för förtal, grovt förtal eller förolämpning. Initiativet till åtal ligger i stället hos den person som anser sig ha blivit utsatt för ett sådant brott. Det finns dock några viktiga undantag. En första förutsättning för att åklagare ska kunna väcka åtal är att brottet har riktat sig mot någon som är under 18 år eller att brottsoffret gjort en brottsanmälan. En andra förutsättning är att åtal ska, som lagen säger, om det anses vara påkallat från allmän synpunkt.

Förtal graderas som normalgrad och grovt brott. Straffet för förtal beror på vilken grad som personen döms för. Påföljden kan bestämmas till böter eller fängelse i upp till 2 år.

Polis eller åklagare?

Den som blivit utsatt för eller blivit vittne till ett brott har möjlighet att anmäla det till polisen. Efter det att polisen har upprättat anmälan beslutar polis eller åklagare om förundersökning ska inledas.

Polisen är oftast förundersökningsledare under spaningskedet, då man utreder vem som kan misstänkas för brottet. När polisen har kommit så långt att någon skäligen kan misstänkas för brottet tar en åklagare över förundersökningsledningen.

Vid mindre allvarliga brott är polisen fortsatt förundersökningsledare. Till sådana brott hör till exempel trafikbrott och stöld. När förundersökningen är klar redovisas den till en åklagare som fattar beslut om åtal ska väckas eller inte.

Fakta film 3 – Förundersökningen

Vad är en förundersökning?

När ett brott kommit till polisens kännedom inleds en förundersökning. Förundersökning är ett annat ord för brottsutredning. Målet är att utreda om ett brott har begåtts, vem som kan misstänkas för brottet och om det finns tillräckliga bevis för att väcka åtal.

När kopplas åklagare in i förundersökningen?

Åklagaren leder förundersökningen från det att en viss person är skäligen misstänkt för brottet. Vid mindre allvarliga brott genomför polisen förundersökningen från början till slut.

Åklagaren leder förundersökningen

- när den misstänkta personen är frihetsberövad
- när våld eller hot inom familjen eller mot nära anhöriga kan misstänkas
- när den misstänkta personen är 15–17 år, utom vid mindre allvarlig brottslighet
- när brottsoffret är under 18 år, med vissa undantag
- när det gäller grov eller komplicerad brottslighet

Hur går förundersökningsarbetet till, vad gör polisen och vad gör åklagaren?

Som förundersökningsledare är åklagaren ansvarig för att brottet utreds på bästa möjliga sätt. Utredningen genomförs av polisen efter åklagarens anvisningar. Åklagaren följer utredningen fortlöpande och tar hela tiden ställning till vilka utredningsåtgärder och beslut som krävs. När utredningen gäller grov och komplicerad brottslighet eller brott mot barn deltar åklagaren ofta direkt i utredningen t.ex. vid rekonstruktioner av brottet eller vid viktiga förhör.

Hur en förundersökning närmare går till beror naturligtvis mycket på vilken typ av brott som utreds. Efter ett våldsbrott kan polisen genomföra en brottsplatsundersökning och hålla förhör med brottsoffer, vittnen och misstänkt. Förundersökningsledaren kan besluta om tvångsmedel som till exempel avspärrning av brottsplatsen, hämta personer till förhör, besluta om anhållande, genomföra husrannsakan i byggnader eller beslag av bevisföremål.

Som nämns ovan är åklagare oftast förundersökningsledare i ungdomsmål på grund av de särskilda regler som finns för ungdomar.

Faktatexter forts.

Åklagaren är alltid förundersökningsledare när en misstänkt är frihetsberövad, det vill säga anhållen eller häktad. Men om frihetsberövandet upphävs och den misstänkta personen släpps, kan polisen bli förundersökningsledare för vissa brott.

Fakta film 4 – Frihetsberövandet

Vad är tvångsmedel?

Tvångsmedel är åtgärder som används i brottsutredande syfte eller för att man ska kunna genomföra en rättegång vid misstanke om brott. De innehåller någon form av tvång mot antingen person eller att man tar egendom i beslag, t.ex. i bevissyfte. Gripande, anhållande och häktning är exempel på tvångsmedel, liksom husrannsakan, kroppsvsitation och beslag. Även hemlig teleavlyssning och liknande räknas som tvångsmedel. Till hemliga tvångsmedel räknas dessutom telefonavlyssning (så kallad hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation), kameraövervakning, rumsavlyssning samt hemlig övervakning av elektronisk kommunikation, vilket innebär att man hämtar in uppgifter om vilka som har talat i telefon och när samtalen ägt rum, men inte vad som sagts.

Vad menas med att vara frihetsberövad?

När polis griper en misstänkt person för ett brott anmäls gripandet till åklagare och polisen håller förhör med personen. Efter förhöret beslutar åklagaren om personen ska anhållas, det vill säga vara fortsatt frihetsberövad, eller om han eller hon ska försättas på fri fot. Frihetsberövandet är en utredningsåtgärd under brottsutredningen (före huvudförhandlingen i domstolen) som oftast sker för att den som är misstänkt inte ska försvåra utredningen, avvika från landet eller fortsätta sin brottsliga verksamhet. För vissa allvarliga brott är det obligatoriskt att den misstänkte ska vara häktad om det inte är uppenbart att skäl till häktningen saknas.

Personen sitter inlåst i ett eget rum och har endast begränsad kontakt med andra (förutom sin advokat) och i vissa fall ingen kontakt alls. Vissa personer får, för att inte försvåra utredningen, inte heller läsa dagstidningar, höra på radio eller se på tv.

Vid brottsutredningar har vi i Sverige tre olika former av frihetsberövanden:

- Gripanden är ett akut beslut av en enskild polis som gäller under en relativt kort tid fram till dess att åklagare har kontaktats, eller till dess att polisen fattar beslut om att frige personen.

- Anhållan är ett beslut av åklagare som gäller i upp till maximalt 96 timmar efter att personen greps. Åklagaren ska skicka in en häktningsframställan till domstolen senast klockan 12 den tredje dagen efter anhållningsbeslutet.
- Häktad är ett beslut av domstol. Det omprövas var fjortonde dag och kan inte vara längre än den möjliga längden på påföljden (fängelsestraffet).

Får den som är frihetsberövad en advokat? Hur?

En person som är gripen misstänkt för brott har rätt till en försvarare. Åklagare ska, inför ett förhör med en misstänkt, ta ställning till om försvarare ska närvara vid förhöret. Om åklagaren bedömer att den som är misstänkt behöver en försvarare eller om han eller hon begär en sådan ska åklagaren utan dröjsmål skicka in en begäran till domstolen som fattar beslut i frågan.

Vad händer efter att en person anhållits?

Om den misstänkta personen anhålls av åklagare måste åklagaren sedan, enligt rättegångsbalken, skicka in en häktningsframställan till domstolen senast klockan tolv tredje dagen efter anhållningsbeslutet. Domstolen har 96 timmar, från gripandetidpunkten, på sig att hålla häktningsförhandling.

Om åklagaren inte skickar in häktningsframställan inom tidsfristen så släpps den misstänkta personen. Beslut om anhållande och häktning kräver normalt att den misstänkta personen är på sannolika skäl misstänkt för ett brott med minst ett års fängelse i straffskalan. Åklagare kan besluta om anhållande om det finns risk för att personen håller sig undan, fortsätter sin brottsliga verksamhet eller försvårar utredningen genom att till exempel undanröja bevis.

Om det finns risk för att den misstänkta personen försvårar utredningen genom att ta kontakt med brottsoffer eller vittnen, är det möjligt för åklagaren att begära tillstånd av domstolen om att besluta om att begränsa den misstänkta kontakten med omvärlden när han eller hon sitter häktad, så kallade restriktioner.

Husrannsakan

En husrannsakan kan vara viktig under förundersökningen antingen för att söka efter misstänkta personer eller för att söka efter bevisföremål. Ett exempel kan vara att åklagare beslutar om husrannsakan i en lägenhet där narkotikaförsäljning pågår.

Vad är reseförbud?

Om någon är skäligen misstänkt för ett brott som

Faktatexter forts.

kan leda till fängelse kan åklagaren eller domstolen besluta om reseförbud. Ett reseförbud kan meddelas om det finns risk för att den misstänkta personen avviker eller på annat sätt försöker undvika lagföring eller straff. När denna bedömning görs ska åklagaren bland annat ta hänsyn till den misstänkta personliga förhållanden och vilket brott det är fråga om.

Beslut om reseförbud kan meddelas även för brott som inte kan leda till fängelse om det finns risk för att den misstänkta personen undandrar sig lagföring eller straff genom att lämna landet.

Vid beslut om reseförbud måste man bland annat ta hänsyn till det intrång som det innebär i den misstänkta personens frihet. En avvägning måste göras mellan behovet av åtgärden och intrånget. Om intrånget bedöms vara större än behovet av åtgärden får inte reseförbud meddelas.

Kan åklagaren häva beslutet om tvångsmedel?

Under en förundersökning kan nya omständigheter komma fram som gör att tvångsmedel blir aktuella, trots att det inte varit så tidigare. Exempel på sådana omständigheter är att den misstänkta personen blir misstänkt för nya brott eller att personen inte följer en kallelse till förhör. Motsatt situation kan också uppstå, det vill säga att det kommer fram nya omständigheter som gör att det inte längre finns skäl för att använda tvångsmedel. Åklagaren ska då genast vidta åtgärder för att tvångsmedlet inte ska finnas kvar.

Fakta film 5 – Rättegången

När väcker åklagaren åtal?

När förundersökningen är klar är det dags för åklagaren att fatta beslut om hon eller han ska väcka åtal eller inte.

Om åklagaren på objektiva grunder bedömer att det finns tillräckliga bevis för att den misstänkta har begått ett brott är åklagaren skyldig att väcka åtal. En rad överväganden måste göras innan beslutet fattas.

Om åtal väcks är det sedan åklagarens uppgift att bevisa för domstolen att ett brott har begåtts.

Om det inte finns tillräckliga bevis för att ett brott har begåtts kan åtal inte väckas. Det kan till exempel bero på att den misstänkta förnekar brott och att det inte finns något vittne eller någon teknisk bevisning som bevisar att den misstänkta personen begått brottet. Ibland står det klart redan under förundersökningen att det inte går att bevisa något brott. Åklagaren fattar då beslut om att lägga ner förundersökningen.

Ett sådant beslut har samma innebörd som ett beslut att inte väcka åtal. För båda besluten gäller att utredningen kan tas upp på nytt om det kommer fram nya uppgifter om brottet.

Faktatexter forts.

Kan åklagaren välja att inte väcka åtal?

För de allra flesta brott har åklagaren så kallad absolut åtalsplikt. Det innebär att åklagaren är skyldig att väcka åtal om han eller hon bedömer att det finns tillräckliga bevis för att ett brott har begåtts och att det går att bevisa vem som har begått det.

Detta innebär i sin tur att inte heller den som har blivit utsatt för brott bestämmer vad som ska hända med utredningen. Det finns alltså inget som heter att man kan "ta tillbaka en anmälan". Åklagaren måste se till att brottet utreds, oavsett vad de inblandade tycker.

Anledningen till det är att samhället har ett intresse av att de som begått brott också döms för det. Undantag görs för ett fåtal brott där det anses att det allmännas intresse av att få lagföring till stånd inte är lika stort. Som exempel på sådana brott kan nämnas förtal, hemfridsbrott och tillgreppsbrott inom familjen (dvs. stöld eller liknande).

Det finns undantag från åklagarens åtalsplikt. I vissa fall kan åklagaren fatta beslut om åtalsunderlåtelse eller förundersökningsbegränsning. För en misstänkt person mellan 15 och 18 år har åklagaren möjlighet att fatta beslut om straffvarning. Det innebär dock inte att den som begått brott slipper straff.

Förundersökningsbegränsning innebär att man begränsar en brottsutredning till att enbart omfatta de mest väsentliga delarna, eller att vissa brott inte alls utreds. Åtalsunderlåtelse innebär att brottet visserligen utreds, men att det varken blir åtal eller rättegång. Åtalsunderlåtelse har samma verkan som

en dom och brottet antecknas i belastningsregistret. En förutsättning för att ge åtalsunderlåtelse är att det står klart att ett brott har begåtts, oftast pga. att den misstänkta personen har erkänt.

Ett vanligt skäl för både åtalsunderlåtelse och förundersökningsbegränsning är att personen nyligen har dömts för annan brottslighet och att det nya brottet inte skulle innebära att straffet skärptes. Åtalsunderlåtelse är också vanligt för ungdomar under 18 år.

Hur ofta har åklagare rättegång?

De flesta åklagare tillbringar en eller två dagar i veckan i rätten.

Vad har åklagaren för uppgift under rättegången?

Åklagarens uppgift i domstolen är att bevisa att brottet har begåtts. Åklagaren måste alltid presentera så mycket bevis att domstolen anser det styrkt utom rimligt tvivel att det som påstås verkligen har hänt. Åklagaren har dock även till uppgift att redovisa sådant som talar till den misstänktes fördel.

Om det kommer fram nya uppgifter under rättegången som förändrar ärendet, kan åklagaren behöva göra en ny bedömning i åtalsfrågan. I undantagsfall kan åtalet läggas ner under pågående rättegång.

Åklagaren har en mycket aktiv roll i domstolen.

Hur går rättegången till?

Åklagaren inleder rättegången med att redovisa vilket brott som den misstänkta personen påstås ha begått. Efter att den som är misstänkt har erkänt eller

förnekat brottet håller åklagaren sakframställning. Sakframställningen bygger på förundersökningen och åtalet och innebär att åklagaren mer i detalj presenterar vad den misstänkta påstås ha gjort.

Därpå redovisas bevis (även tekniska och skriftliga) och de eventuella vittnen som kommer att framträda under huvudförhandlingen. I mer omfattande mål kan åklagaren använda sig av tekniska hjälpmedel som t.ex. Powerpointpresentationer, för att göra målet mer begripligt.

Efter sakframställningen håller åklagaren förhör. Om det finns en målsägande (brottsoffer) får han eller hon berätta vad som har hänt och svara på frågor. Även den misstänkta personens försvarare, målsägandebiträdet och domstolen får möjlighet att ställa frågor till målsäganden.

Därefter förhörs den misstänkta personen av åklagare, försvarare och domstol. Om det finns vittnen kallas dessa in, de får avlägga ed och förhörs sedan.

När all bevisning har redovisats och alla förhör har hållits går domstolen igenom den misstänkta personliga förhållanden (personalia). Det ger domstolen ett bättre underlag inför bedömningen av vilken påföljd den misstänkta ska få om han eller hon döms.

Om en person som är kallad för att vittna i rättegången inte kommer dit kan domstolen döma ut ett vite, vilket innebär att man får betala en avgift. Om man ändå inte kommer kan domstolen besluta att personen ska bli hämtad av polisen.

I domstolen kan vittnen och målsäganden få stöd av domstolens vittnesstödjare.

Vad händer om någon är missnöjd med domen?

Om åklagaren är missnöjd med domen i tingsrätten kan han eller hon överklaga domen till hovrätten, som är en högre instans. Även den misstänkta och i vissa fall målsägande kan överklaga domen. Vid den nya rättegången i hovrätten måste normalt sett inte de inblandade höras igen. Deras vittnesmål och berättelser spelas in med ljud och bild i tingsrätten och det räcker ofta att dessa inspelningar spelas upp i hovrätten.

Ibland krävs så kallat prövningstillstånd för att hovrätten ska ta upp målet.

Hovrättens dom kan i sin tur överklagas till Högsta domstolen (HD). I Högsta domstolen är det enbart åklagare särskilt utsedda av riksåklagaren som för talan. För att få sitt mål prövat i Högsta domstolen krävs att det är så kallat prejudikat, dvs. HD:s bedömning av målet kan få betydelse för hur domstolarna ska döma i liknande mål.

Fakta film 6 – Vill du bli åklagare?

Vad krävs för att bli åklagare?

För att kunna bli anställd som åklagare ska du ha en svensk eller nordisk jurist kandidatexamen eller juristexamen samt ha gjort en svensk notariemeritering. Dessutom måste du vara svensk medborgare. Notariemeriteringen ("sitta ting") kan ha genomförts i tingsrätt eller i förvaltningsrätt. En del av notariemeriteringen kan förläggas till Åklagarmyndigheten.

Förutom de formella meriterna är det en rad personliga egenskaper som efterfrågas. En åklagare ska vara analytisk, logisk och självständig samt ha god samarbetsförmåga. Åklagare ska vidare kunna göra egna bedömningar och stå för dem. De ska dessutom ha gott omdöme och kunna visa personlig mognad. För att ta reda på om de sökande motsvarar dessa krav används intervjuer, arbetspsykologiska tester och referenstagning.

Hur är det att arbeta som åklagare?

Som åklagare har du kontakt med många olika människor: de som varit utsatta för brott eller begått brott, journalister, advokater, domare, skatterevisorer och andra tjänstemän vid olika myndigheter. Att ha förmåga att skapa kontakt med människor i olika situationer är viktigt. Du måste, när det är motiverat, också kunna fatta beslut som är obehagliga för andra människor.

De flesta åklagare arbetar med alla slags brottmål men det finns åklagare som är specialiserade på till exempel ekonomiska brott, narkotikabrott, brott mellan närstående, brott mot barn eller brott som begås av ungdomar.

Som åklagare har du jour- och beredskapstjänst vilket innebär att du har jour vissa nätter och helger och då snabbt ska kunna fatta beslut om anhållande eller husrannsakan. Du får särskild ersättning för jourtjänstgöringen.

Som åklagare har du ofta ansvar för flera ärenden samtidigt.

Material till skrivuppgifter

Här kommer exempel på polisanmälan, gärningsbeskrivning, sakframställning och slutplädering. Sådana dokument kan förstås se väldigt olika ut beroende på en rad olika omständigheter. De vi bifogar är endast exempel.

Exempel polisanmälan

Exempeldokument finns bifogat som pdf-fil.

Exempel gärningsbeskrivning

Misshandel

Tilltalad har slagit målsäganden flera slag med knuten näve som träffat målsäganden i huvudet. Därefter har tilltalad sparkat målsäganden i bröstet när målsäganden låg ned. Målsäganden fick smärta och blåmärke i huvudet och på bröstet. Det hände den 15 november 2021 på skolan i Stockholms län.

Tilltalad begick gärningen med uppsåt.

Exempel sakframställning

Det här en gärning som inträffade den 15 november 2021 på skolan där målsäganden och tilltalad är elever. De är inte vänner sedan tidigare men känner till varandra. När målsäganden står vid sitt skåp blir målsäganden konfronterad av andra elever och en diskussion uppstår. Jag påstår att tilltalad oprovocerad lägger sig i diskussionen och sedan slår målsäganden med flera knytnävsslag som träffar målsäganden i huvudet. Målsäganden faller till golvet på grund av slagen. Jag påstår att tilltalad därefter sparkar målsäganden i bröstet när målsäganden ligger ned. Händelsen avbryts genom att en elev ringer polisen som kommer till platsen.

I förundersökningen har vi fotografier på målsägandens huvud och kropp som togs dagen efter händelsen som visar skadorna som målsäganden fick på grund av våldet.

I förundersökningen finns även journalanteckningar och rättsintyg som visar att skadorna som målsäganden hade var ifrån aktuellt gärningstillfälle

och överensstämde med det händelseförlopp och det våld som målsäganden beskrivit.

Vi ska höra målsäganden om händelsen och de skador som målsäganden fick på grund av våldet.

Vi ska även höra vittnena A och B om deras egna iakttagelser vid händelsen för att bevisa att målsäganden inte provocerade tilltalad och att tilltalad slog målsäganden i huvudet med knytnävsslag och sparkade målsäganden när målsäganden låg ned.

Exempel slutplädering

Det är utrett att målsäganden och tilltalad var på platsen det aktuella datumet. Det är också utrett att målsäganden fick skador vid det här tillfället.

Det första frågan rätten bör ställa sig är vem det var som orsakat skadorna.

Vi har hört målsäganden som på ett trovärdigt sätt berättat vad den utsattes för. Till stöd för målsägandens uppgifter har vi även fotografier, journalanteckningar och rättsintyg som bekräftar att skadorna är från aktuellt tillfälle och stämmer överens med det målsäganden berättat.

Sen har vi även hört vittnena som inte är ovänner med någon av parterna som samstämmt beskriver händelsen på samma sätt som målsäganden. Jag menar att målsägandens uppgifter är tillförlitliga.

Nästa fråga rätten har att ställa sig är om tilltalad lämnat en berättelse som omkullkastar den bevisningen som åklagaren presenterat.

Tilltalad har sagt att han blev provocerad av målsäganden och att det verkade som att målsäganden skulle slå tilltalads vän. Tilltalad menar att agerandet därför skedde i självförsvar.

Jag menar att det motbevisas av vittnesförhören och att rätten ska bortse från tilltalads berättelse.

Gärningen är styrkt och ska rubriceras som misshandel av normalgraden.

Straffvärdet för gärningen motsvarar ett kort fängelsestraff.

Eftersom tilltalad tidigare är ostraffad och Kriminalvården anser att tilltalad uppfyller kraven för samhällstjänst bör påföljden stanna vid en villkorlig dom förenat med samhällstjänst.

Facit till kryssfrågor och quiz

Film 1

1. X
2. 2
3. 1

Film 2

1. X
2. 2
3. 1

Film 3

1. 1
2. X
3. 1
4. X
5. 2
6. 2

Film 4

1. 2
2. a, b, d, e

Film 5

1. 2
2. 1
3. 2
4. X

Film 6

1. X
2. b, c, f
3. 1

Quiz

1. Om du har svarat a) passar du bäst som åklagare. Arbetet styrs av vad som händer i samhället, vilka brott som begås. Man får vara beredd på att prioritera om och ta det som är viktigast och mest brådskande först. Det är också det som gör att jobbet inte blir tråkigt.
2. Om du har valt c) passar du bäst som åklagare. En av de viktigaste uppgifterna är att kunna fatta snabba beslut på ibland bristfälligt underlag.
3. Om du har svarat b) passar du bäst som åklagare. Åklagare har etiska riktlinjer som de ska följa och det handlar bl.a. om hur man ska agera om man blir utsatt för påtryckningar.